

Eve Eisenschmidt: "Ikka ja jälle kipume rääkima, et õpetajaks sünnitakse ja õpetab see, kellel on, mida õpetada, st kes tunneb mõnd ainevaldkonda suurepäraselt. Sellise suhtumisega toetame õpetaja kui poolprofessionaali ideoloogiat."

Õpetaja professionaalne areng ja kutsestandard

E v e E i s e n s c h m i d t

TPÜ Haapsalu kolledži direktor

Eesti haridusringkondades on aktuaalne teema õpetaja kutsestandard.

Kõlavad põhiliselt vastuväited: õpetaja on muutumas oskustööliseks, kelle töö tulemuslikkust hakatakse iga viie aasta tagant mõõtma ja talle tegevussertifikaate väljastama. Õpetaja palk on madal, õpetajatest on puudus, õpetajad on ülekoormatud ja stressis. Milleks veel lisapinge? Arutelud keerlevad põhiliselt selle ümber, kuidas õpetaja tööd hakatakse atesteerima/hindama, kuid peaaegu täiesti tähelepanuta jääb, mida kutsestandardiga tahetakse väärtustada.

Kutseoskuste kirjeldamise alused

2003. a koostasid kahe põhiliselt õpetajaid ettevalmistava ülikooli, Tallinna Pedagoogikaülikooli ja Tartu Ülikooli õppejõud ning koolide esindajad õpetajakoolituse riikliku arengukava (vt [www. hm.ee/õpetaja](http://www.hm.ee/õpetaja)), kus lähtuti kahest olulisest aspektist:

■ õpetajaharidus on järjepidev ja selles on kolm olulist etappi: esmaõpe, kutse-aasta, elukestev täiendusõpe;

■ õpetaja rollipilt ja kutseoskused on oluliselt muutunud.

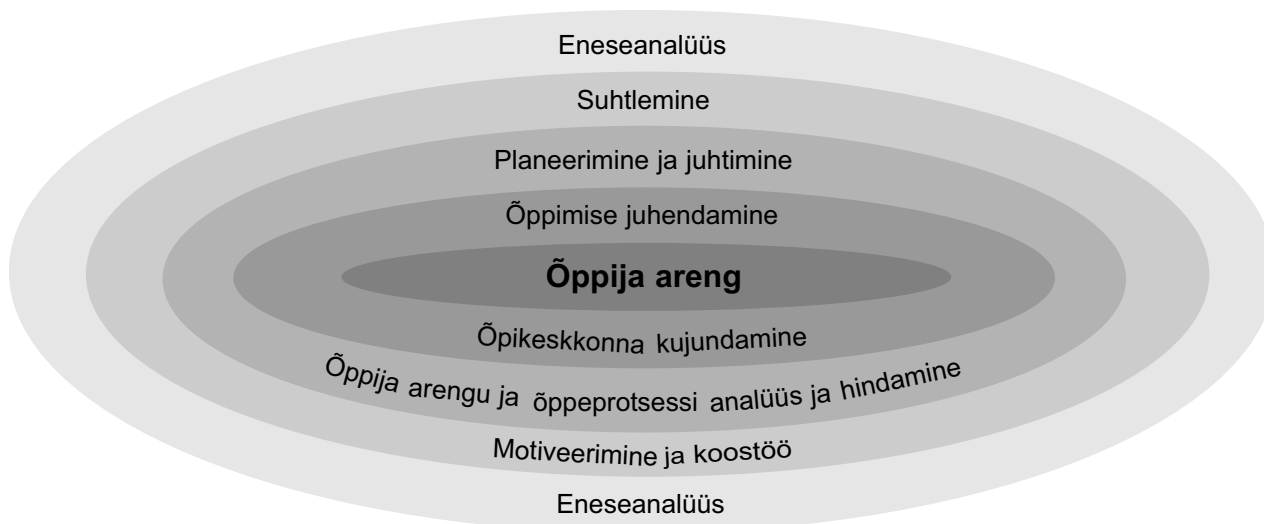
Meie arengukavas kirjeldati kutseoskusi tegevustena, mis aitavad õpetajal toime tulla just tänases keerulises ja muutunud koolikeskkonnas. See on esimene põhjalik katse luua õpetaja kutseoskuste kirjeldus, mitte teadmiste loetelu nagu varasemas dokumendis "Õpetajakoolituse raamnõuded".

Euroopa Komisjoni ettevalmistatavas strateegias *Education and Training 2010* on toodud välja sarnased võtmevaldkonnad õpetajate ettevalmistamisel. Aineteadmiste kõrval rõhutatakse õppijat toetavaid ja juhtivaid oskusi, arvestades iga õppi individuaalseid vajadusi ja andeid. Erilist tähelepanu on pööratud hariduse sotsiaalsele ja kultuurilisele dimensioonile.

Kas professionaal või oskustööline?

Kutseoskusi kirjeldati kaheksa valdkonnana (vt joonis), kus esimese ploki moodustavad just õpetajakutsele eriomased oskused: õppetöö planeerimine ja juhtimine, õpikeskkonna kujundamine, õppimise juhendamine ning õppi arengu ja õppeprotsessi analüüsimine ja hindamine. Teise ploki moodustavad nn interdistsiplinaarsed oskused, mis on vajalikud kõigile spetsialistidele, kes töötavad inimestega: suhtlemine, koostöö ja motiveerimine. Kõige tähtsama osa, n-ö koore moodustab õpetajatöös eneseanalüüs, sest õpetaja on kindlasti tippspetsialist, kelle töös on palju iseisvat situatiivset otsustamist ja kellel on suur vastutus.

Õpetajat ei saa käsitada kui oskustöölise, sest selles ametis on vähe trafaretset käitumist ning valikute tegemine nõuab iga konkreetse olukorra kiiret ja põhjalikku analüüsi. Kirjeldatud oskused

Joonis. Kutseoskuste valdkonnad.

ei ole võrreldavad tööoperatsioonidega, vaid iga tegevuse rakendamine eeldab analüüsi ja otsuste langetamist olukorras lähtuvalt. Iga oskus eeldab ka laialdasi teadmisi.

Nimetatud tegevuste rakendamiseks peab õpetaja omandama laiaulatuslikud pedagoogika- ja psühholoogiateadmised ning nendest lähtuvad meetodid, tegevuste teadmiste rakendamiseks. Tegevõpetajate küsitlusest selgub, et õpetaja peab motivatsiooni toetamisel silmas vaid kaasahaaravate ja aktiivseerivate õppemeetodite kasutamist, sest sellele on keskendunud õpetajakoolituse põhiohk. Loomulikule õppeprotsessile omaste tegevuste rakendamisele, nagu näiteks õppija eneseanalüüs ja isiklikud eesmärgid, tähelepanu ei pöörata. Kui õpetaja näeb õppeprotsessi enesekeskselt (mida muud õppemeetodite valik on?), võib järeldada, et konstruktivistlik õpikäsitlus on reaalsuses siiski jäänud vaid sõnadeks.

Sarnaselt võib analüüsida kõiki kaheksat valdkonda ja leida palju tegevusi, milleks praegustel tegevõpetajatel puudub ettevalmistus või on teatud võtted omandatud katse-eksituse teel, millel puudub sügavam selgitus.

Kutsestandard

Arengukavas määratletud kutseoskustest on kujunenud õpetaja kutsestandardi projekt, mis on teljeks esmaõppele, kutseaastale ning õpetaja järgnevale pidevarengule. Lisaks "Õpetajakoolituse arengukavas" kirjeldatud kutseoskustele sisaldab standard õpetaja kutse-eeti-

kat ja mõnesid väikeseid nüansse, mis on tingitud standardi üldisest formaadist.

Õpetajakoolituse aspektist vaadeldes on standard (kutseoskuste kirjeldus) oluline pidepunkt õpetajate ettevalmistamisel. See loob eesmärgisulguse ja vähendab survet õpetaja isiksusele.

Ikka ja jälle kipume rääkima, et õpetajaks sünnitakse ja õpetab see, kellel on, mida õpetada, s.t tunneb mõnd ainevaldkonda suurepäraselt. Sellise suhtumisega toetame õpetaja kui poolprofessionaali ideoloogiat. Õpetajakoolituses osalejate ring on küllalt lai – õppejõud ja koolipraktikat juhendavad tegevõpetajad, koolijuhid, üliõpilased. See on üks põhjus, miks selged kokkulepped on vajalikud.

Muret valmistab asjaolu, et õpetajakoolituses omandatu ei rakendu õpetajatöös ja õpetajad tunnevad end igapäevaste tööprobleemide lahendamisel isoleerituna ja abita. Kuid õpetajaharidus on pidev ning õpetaja professionaalne areng sõltub igapäevasest õpetamiskogemusest ja töökeskkonnast, koostööst kolleegide, juhtkonna ja lapsevanematega.

Professionaalse arengu toetamiseks on oluline koolisisesest tugisüsteemi loomine, kõikide õpetajate professionaalse arengu eesmärkide selgus ning võimalused refleksiooniks ja enesetäiendamiseks. Eri riikides läbiviidud uuringud näitavad, et esimese aasta tugiprogrammid (kutseaasta alustavale õpetajale) keskenduvad eelkõige emotsionaaltehnilise toe pakkumisele ning algaja õpetaja mugandab end kollektiivi harjumustega. Nii võivad jääda paljud õpetaja-

jakoolituses omandatud teadmised rakendamata, sest kogenud kolleegid, sh mentor ei ole valmis professionaalseks vestlusteks. Põhiliselt keskendutakse n-õ lohutamisele, aga kutseoskused ei arene. Mentor märkab tunnis eelkõige noore õpetaja eksimusi aines, nõu antakse eelkõige uute teemade selgitamise kohta. Enesekehtestamise esmaseks võtteks soovitatakse rangust ja autoritaarsust. Kui algaja õpetaja tegevuse analüüsimise aluseks võetakse kutseoskused, jõutaks ilmselt distsipliiniprobleemide sügavamate põhjuste ja ka lahendusteni.

Muutuste esilekutsumine õpetaja kutsetegevuses on ülimalt keeruline. Ilmselt siin peitubki põhjus, miks koolis on tekkinud n-õ revolutsiooniline olukord, kus õpetaja on stressis ja hindab oma positsiooni ühiskonnas madalalt. Arutelu kutsestandardi ümber on emotsionaalne ja selles nähakse üht katset õpetajat kontrollida, mitte aidata. Õpetajakoolituses aga näeme siin suurepäraselt võimalust just õpetajat aidata, omandada eesmärgipäraselt vajalikke kutseoskusi. See on võimalus õpetaja professionaalseks enesemääratluseks.

Allikad

Õpetajakoolituse Riiklik Arengukava (Projekt) 2003. www.hm.ee/õpetaja.

Common European Principles for Teacher Competences and Qualifications, 2005.

http://europa.eu.int/comm/education/policies/2010/et_2010_en.html